

Scenario 1: Protopia

III. Børge Bredenebekk/byHands

Innen 2035 har norske myndigheter, takket være koordinert innsats fra ulike deler av samfunnet, lansert et målrettet samfunnsoppdrag¹ om regenerativ kultur.² Finansiert gjennom en justering av handlingsregelen³ skal oppdraget fremme samarbeid som styrker sosial og økologisk motstandskraft. Kulturpolitikken reorienteres med et ambisiøst mandat: å fremme og verne om fellesskapet på jorden og våre globale allmenninger⁴

Selv om samfunnsoppdraget over tid har fått bred støtte, var veien dit preget av harde dragkamper om handlingsregelen, omprioriteringer fra etablerte institusjoner og strid om hvor langt staten kan styre kunstens formål. Kritikere advarte mot «globalistisk verdipolitikk», mot at krav om «regenerasjon» presset kunstens autonomi, og mot medvirkningsordninger som ga sivilsamfunnet mer ansvar enn reell makt. Disse konfliktene tvang fram tydeligere prinsipper for armlengdes avstand, mer rettferdige fordelingsmodeller og nye former for delt styring mellom forvaltningen, kunst- og kulturfeltet og innbyggerne.

¹ Kjernen i en målrettet samfunnsoppdrag-tilnærming (også kalt mission-tilnærming) er å velge ut en samfunnsutfordring som mange sektorer må samarbeide om å få løst. Se [Missions – en ny retning for samfunnsflokke | Digdir](#).

² Regenerativ kultur er en helhetlig tilnærming som går et skritt videre enn bærekraft ved å aktivt gjenopprette, fornye og forbedre økosystemer, lokalsamfunn og menneskelig velvære. Mens bærekraft ofte handler om å ikke skade eller å redusere negativ påvirkning, handler regenerering om å etterlate steder, miljøer og sosiale systemer i en bedre tilstand enn de var.

³ Handlingsregelen er et begrep som benyttes om retningslinjene for bruk av midler fra Statens pensjonsfond utland over statsbudsjettet.

⁴ Globale allmenninger betegner områder og ressurser som ingen stat eier, men alle er avhengige av (tradisjonelt høye hav, atmosfære, Antarktis og det ytre rom), og brukes i utvidet forstand også om f.eks. klima, biologisk mangfold, kunnskap og fred. Se [Global Commons: Definitions, Concepts and Perspectives – Towards a Taxonomy](#)

Forståelsen av hva som utgjør kulturell infrastruktur har endret seg i folks bevissthet. Vi er mange som deler en ambisjon om å stake ut en ny kurs for Norge ved å gi alle mulighet til å utforske sitt skapende potensial – og dermed forme våre felles fortellinger og framtidsbilder. Denne ambisjonen bunner i en anerkjennelse av synergien som kan oppstå mellom perspektiver og kunnskapsformer på tvers av kulturtradisjoner. For oss på kulturfeltet har dette betydning at vi må redefinere rollene våre som forvaltere av arv og kollektiv hukommelse, som tilretteleggere for utveksling og selvutfoldelse og partnere i langsiktig, global samutvikling.

De mest vitale kunst- og kulturinitiativene bygger på et dristig premiss: De leser mangfoldet av former for liv, levemåter, kunnskaper og teknologier som uttrykk for et felles materielt-mentalt vev. Kunst spiller en nøkkelrolle i å oversette dette til noe folk kan fornemme eller forstå, og stadig flere aktører lager produksjoner og plattformer ut fra denne grunninnstillingen. Mangfold får en konkret betydning og kraft: Det betegner både den unike tilgangen hver enkelt har til menneskehetens felles arv, og linjene som knytter det lokale til det planetære. Det er blitt et drivende begrep i forskning, offentlig debatt og kulturfeltets daglige praksis.

Et desentralisert Kulturdirektorat samarbeider tett med regionale aktører om å utforme satsinger forankret i lokale behov, økologier og historiespor. Dette har åpnet kulturfeltet for et bredere spekter av stemmer og kunnskapsformer enn før. Regionale kulturfond ruller ut tilskuddsordninger for regenerative kulturpraksiser, der kunst ikke bare fortolker verden, men griper inn i forhold mellom lokalsamfunn, økosystemer og planetære fellesgoder. Det er satt av ressurser til revitalisering av minoritetsspråk. Styringsrammer for å hindre sosial fragmentering og manipulasjon via digitale plattformer er på plass: skjerpet plattformregulering, tilsyn og sanksjoner, etiske standarder, demokratitiltak for digital dømmekraft og tverrsektoriell samordning og beredskap.

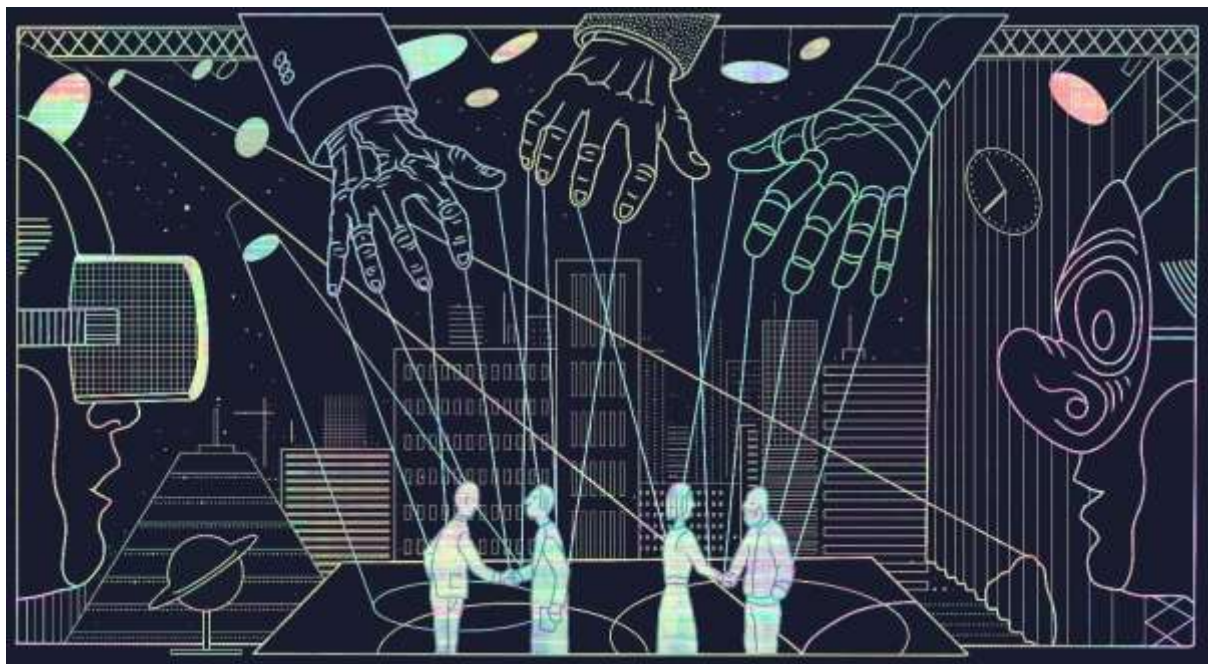
Innbyggerdrevne kulturinitiativer har fått langsiktige organisasjonsformer, opererer ofte i klynger som deler ressurser og metodikk, og har en plass ved bordet der beslutningene tas. Mange av disse er koblet til internasjonale nettverk hvor kunstnere og fagfolk inviteres inn i stedsbaserte prosjekter. Antallet forsknings- og utviklingsmiljøer hvor kunstnere, forskere, aktivister og teknologer samarbeider og eksperimenterer, har økt. Resultater, metoder og fortellinger lagres på en åpen nasjonal plattform, og med jevne mellomrom manifesterer denne plattformen seg i en fysisk utgave – et midlertidig rom som oppstår på forskjellige steder og løfter fram og feirer særskilte tilnærminger, ideer og fellesskap.

Borgerpaneler som fordeler offentlige midler til kultur, inkluderer nå en betydelig andel unge, oppnevnt som representanter for framtidige generasjoner. Lokalt trente språkmodeller, som kjører på offentlig eid infrastruktur, brukes til å utvide forestillingsevnen og vurderingsevnen i disse panelene. Kulturfeltet og sivilsamfunnet utvikler samarbeidsformer som bringer ulike materielle praksiser, livssyn og teknologier i dialog med hverandre:

- museer samarbeider med helsepersonell, beboerforeninger, samfunnsforskere og framsynsmiljøer for å utforske hva radikal omsorg på tvers av generasjoner kan bety
- kunstnere, sosialarbeidere og landskapsarkitekter jobber sammen med lokalbefolkninger i langsiktige prosesser som regenererer regionale landskap
- i årsrapporter og forumer for kulturkritikk vurderes kvaliteten på relasjonsbygging som et kjernekrterium for kulturaktører – på linje med originalitet og kunstnerisk kvalitet

Selv om spenninger og ulikheter består, er kulturfeltet i summen av mange små bevegelser i ferd med å forvandle seg totalt og realisere en bredere og samfunnsvital rolle.

Scenario 2: En opprettholdelse

III. Børge Bredenebakk/byHands

Kulturpolitikken står i stampe. Sektoren er økonomisk ribbet, mens strukturene i stor grad er uendret fra foregående tiår. Man forsøker å bevare det som bevarer kan av den nedarvede infrastrukturen og av virkemiddelapparatet.

I strid med armlengdes avstand-prinsippet setter politikerne tydelige betingelser for kulturfinansiering i tråd med det de kaller «fellesskapets interesser». Det nedskalerte Kulturdirektoratet har levert en nasjonal kulturkanon og er i ferd med å utvikle en oppfølgingsplan for sektoren. De kollegiale organenes budsjetter og makt er innskrenket. Å utøve kulturpolitikk er for mange blitt ensbetydende med å håndheve regler og rutiner og innfri rapporteringskrav. En KI-drevet startup tilbyr virtuelle medarbeidere for oppfølging av aktivitets- og redegjørelsesplikten, mangfoldsstrategier og nye krav om resultatmåling i institusjonene, og har på kort tid blitt en normleverandør for «god kulturforvaltning».

Frykt for økonomiske tap har svekket sektorens risikovilje og evne til eksperimentering, læring og fornyelse. I et politisk landskap der institusjonene må inngå harde kompromisser for å beholde finansieringen, er selvsensur utbredt, og interne konflikter skyves under teppet. På papiret bekrefter kulturledere sin støtte til målsettingen om et mangfoldig kunst- og kulturliv der alle har lik mulighet til å delta, men dette gjenspeiles ikke i fordelingen av makt eller ressurser. Prinsipielle debatter og institusjonskritikk ulmer i randsonene av offentligheten – i uavhengige nettforumer, tidsskrifter og små faglige nettverk – men får i liten grad konsekvenser for virkemiddelapparatet.

Institusjonenes programarbeid kretser rundt «lykkepille»-produksjoner som skal berolige og underholde publikum i en turbulent tid, og som er enkle å forsvare i budsjettmøter. Mangfold inkluderes i det bestående etter en såkalt piñata-modell: et dekorativt innhold pakket inn i et konserverende skall. I styringsdialog og utlysningstekster får mangfold egne indikatorer,

nøkkeltall og sjekkbokser. De aktørene som er lette å kategorisere som representanter for synlige minoritetsgrupper, og som gjerne speiler kjente stereotypier får innpass og produksjonsmidler. Når noen utfordrer institusjonenes grenser for hva mangfold og kritikk kan være, blir de raskt stående utenfor, eller blir offer for hissige kulturvoktere – i kommentarfelt, interne evalueringer eller medieutspill.

De brede lag av befolkningen har liten innvirkning på den tradisjonelle kultursektoren og føler seg fremmedgjort i møte med den. Kulturledere viser til publikumsutvikling og «reell tilgang», men makten har flyttet seg, både økonomisk og publikumsmessig: Tek-gigantenes plattformer henter inn det meste av inntjeningen på befolkningens samlede kulturforbruk og bruker sin overlegne datateknologi og det enorme publikumstilfanget til å forme folks vaner, preferanser og forestillinger. Offentligheten er segmentert i gjensidig lukkede ekkokamre, og forsøk på å skape felles referanser og fortellinger om fellesskapet møter både tekniske og politiske barrierer. Nye typer kulturaktører og kunstnerkollektiver som bruker informasjonsteknologi på opportunistisk vis, har kommet på banen. De utnytter plattformlogikk til å styre og påvirke offentligheten på vegne av ulike økonomiske og politiske agendaer.

Private stiftelser og sponsorer har fått økt definisjonsmakt. De største komplementerer og korrigerer det offentlige virkemiddelapparatet gjennom målrettet støtte til lokal kultur, og styrker på den måten sin egen samfunnsinnflytelse. Andre konkurrerer om å støtte virtuos kunst og prestisjearrangementer, med uttalte vyer om å definere det 21. århundrets kanon. I fraværet av et tydelig offentlig grep om kulturens demokratiske infrastruktur blir de private aktørenes prioriteringer stadig mer førende for hva som anses som viktig, relevant og høyverdig kunst.

Innad i kulturfeltet har klasseforskjellene økt. Kulturproduksjon fungerer mer åpenlyst som en arena for klassekamp: Den kulturelle overklassen har tilgang til de nettverkene som gir nye oppdrag og posisjoner, og har mest å vinne på å opprettholde status quo. Marginaliserte og sårbare gruppers mulighet til å delta – som publikum, samarbeidspartnere eller profesjonelle utøvere – er redusert gjennom økonomiske barrierer, usikre arbeidsvilkår og fravær av reell plass i styrende organer. Smalere uttrykk og subkulturer lever videre i selvorganiserte nettverk, med utstrakt frivillig virksomhet og lite økonomisk støtte. I disse miljøene holdes fortsatt ideen om modig og transformativ kultur levende, men de opererer på utsiden av den offisielle kulturpolitikken. I kulturlivet som helhet har den gruppeoverskridende solidariteten og håpet om gjennomgripende endring langt på vei smuldret opp.

Scenario 3: Teknoføydalisme

III. Børge Bredenebakk/byHands

Innen vi når 2035, har det skjedd en styringskollaps. Offentlige budsjetter har lenge prioritert teknologi, sikkerhet og energi, og kultur- og mediepolitikken har blitt marginalisert. Den viktigste kulturelle infrastrukturen er global. Den eies og styres av et fåtall tek-giganter og har en trippelrolle som plattform, offentlighet og ideologisk maktsentrum. Forsøk fra norske myndigheter og overnasjonale institusjoner på å regulere disse aktørene har enten blitt svekket gjennom politisk press eller stoppet i møte med trusselen om kapitalflukt. Det finnes knapt noen felles samtalearena i samfunnet lenger utenom disse kommersielle plattformene, hvor algoritmisk styring og datadrevne forretningsmodeller dominerer.

KI-agenter tar seg av en stor del av menneskenes daglige gjøremål, informasjonssøk og arbeidsoppgaver. Både kulturkonsum og utdanningsløp tilpasses hver enkelt gjennom prediktive brukerprofiler. I arbeidslivet har produktivitets- og sporingsteknologi for lengst gjort inntog. Kroppsbåren teknologi og atferdsapper fanger opp nevrofysiologiske reaksjoner og mønstre hos forbrukerne, analyserer dem opp mot det medieinnholdet forbrukeren konsumerer, og rapporterer forløpende tilbake til plattformeiere. Mot betaling gjøres disse dataene også tilgjengelig for arbeidsgivere og myndigheter. For mange er fritid og sosialt liv blitt det samme som å konsumere tilpasset innhold. Flere innbyggere mottar borgerlønn som følge av KI-drevet effektivisering, og antallet alenehusholdninger har økt. Kulturprodusenter som treffer disse voksende segmentene vinner fram.

Kulturtilbudet bestemmes i hovedsak av kommersielle aktører og hvilke impulser deres modeller kalkulerer seg frem til. Kulturforvaltningen forsøker å virke korrigerende, men strever med å enes om prioriteringer: Skal man støtte bobler av smal og eksperimentell kunst, eller holde liv i de tradisjonsbærende institusjonene? Minst kontroversiell er støtten til bevaring og videreføring av norsk kulturarv, og særlig håndverk vinner terreng som et etterlengtet taktilt

alternativ til det digitale. NRK er blitt mindre, med et kjerneoppdrag knyttet til nyheter, barne-tv og kommersiell kultur, og har begrenset evne til å fungere som nasjonal fellesarena.

I et virvar av hyperpersonlige virkeligheter oppstår nye kriterier for kulturell kapital. Den enkeltes klasseposisjon avgjør hvor godt man kan navigere den virtualiserte verden, hvor mye tid man bruker på egenutvikling, og hvilke fordeler man kan hente ut av teknologien. Tankeløs bruk av sosiale medier forbindes med lav status, og de som behersker verktøyene strategisk til å bygge egne merkevarer og inntektsstrømmer, er vinnerne. De kan kjøpe seg tid, kuraterte opplevelser og tilgang til eksklusive nettverk. Andre får primært standardiserte anbefalinger og billig, massetilpasset innhold. Kulturell kapital konsentreres på færre aktører, og vilkårene for innpass og sosial mobilitet blir stadig strengere.

Et slanket og reorientert Kulturdirektorat arbeider med et todelt mandat: å styrke fysiske møteplasser og å støtte utviklingen av kritisk kunstteknologi og alternative formidlingsplattformer. Oppfinnsom bruk og tilgjengeliggjøring av arkiver står høyt på agendaen, som et forsøk på å motvirke algoritmisk glemsel og som kilde til historisk hukommelse og demokratisk motstandskraft. Det samme gjør utvikling av norskspråklige spill og åpne verktøy som kan eies og forvaltes i fellesskap. Kunstnere har blitt bedre til å mestre ny teknologi, trenge gjennom kommersiell kultur og mobilisere rundt mindre, delvis felleseide plattformer. Smale, eksperimentelle og minoritetskulturelle uttrykk lever i mikroforumer: på krypterte digitale flater, i lokale «slow media»-fellesskap og i fysiske rom som i stor grad unndrar seg den brede, overvåkede offentligheten.

Hackingkunst – kunst som forstyrrer algoritmene og eksponerer folk for uventede subkulturelle uttrykk – har fått en tydeligere rolle. En kunstner opplever stor suksess med masker og tatoveringer som blokkerer ansiktsgjenkjenningsteknologi og sprer seg som både beskyttelse og mote. Geriljakunst som bruker koder og hemmelige språk, og rekrutterer under dekke av gatekunst og pop-kultur, er på frammarsj. Hit-and-run-kunstopplevelser dukker opp i offentlige rom, mens plattformkunst sprøyter inn subversivt innhold i de kommersielle flatene i korte glimt før det filtreres bort. Noen kunstnere arbeider med langsomme, relasjonsbaserte praksiser; andre bruker åpne teknologier og delte arkiver til å bygge virtuelle fellesskap, styrke lokale motoffentligheter og åpne lommer av frihet i et teknoføydalt system. Kampen for et modig og mangfoldig kunst- og kulturliv føres i utkanten av kulturen, mens hverdagen for de fleste mennesker fortsatt defineres av plattformenes tidslogikk og oppmerksomhetsøkonomi.

Scenario 4: Retrotopia

III. Børge Bredenebekk/byHands

I 2035 er en ny kulturlov vedtatt i Stortinget. Den gir en innsnevret tolkning av hva som regnes som norsk kulturarv, norsk historie og norske tradisjoner, og knytter dette direkte til definisjonen av nasjonens felles verdigrunnlag. Loven er en del av en bredere kulturkrig som også preger Europa og Nord-Amerika, der nasjonal kultur brukes som motfortelling mot globalisering, migrasjon og det som stemples som «identitetspolitikk». I denne fortellingen får mangfold en perifer og tvetydig posisjon: Det omtales som berikende så lenge det bekrefter en norm om det rotnorske, og som truende når det utfordrer etablerte hierarkier.

I statsbudsjettet kuttes kulturpostene samtidig kraftig ned, og i regjeringens praksis på kulturområdet er armlengdes avstand-prinsippet i realiteten avskaffet. Stortingets flertall gir gjennom budsjettforlik og politiske vedtak klare føringer for innhold, tematikk og prioriteringer i kulturpolitikken, som regjeringen følger opp gjennom styringssignaler til sektoren. De kulturaktørene som har historisk status, sterke nettverk og erfaring med politisk påvirkning, er de som får gjennomslag. Lobbyvirksomhet har blitt en nøkkelkompetanse og en kunstform i seg selv. Økonomiske eliter kjøper seg kulturell kapital gjennom sponsoravtaler og partnerskap, og bruker norske institusjoner til å bygge anseelse i sine globale nettverk. Det institusjonelle kunstlivet domineres av eliteutøvere og superstjerner, som representerer en kultur der tradisjon, teknikk og prestasjon dyrkes og løftes fram som «tidløse verdier». Gjenværende talentutviklingsprogrammer forsterker skilleskiller og viderefører kulturkapitalen i ressurssterke miljøer.

Som en konsekvens er også virkemiddelapparatet omformet. Et sterkt redusert Kulturdirektorat, som nylig har fått en ny logo utformet som en rune, forvalter et fåtall programfestede ordninger rettet mot «nasjonsbygging», «kulturarv» og «samlende begivenheter». De kollegiale organene som Kulturrådet og Statens kunstnerstipend er

nedlagt, og med dem viktige arenaer for fagfellelvurdering, armlengdes avstand og støtte til det frie feltet. Det som tidligere var et bredt virkemiddelapparat for eksperimentering, kunstnerisk mangfold og kunstnerisk risiko, er omformet til et smalt instrument for legitimering av den nasjonale fortellingen. Flere som tidligere var ansatt i offentlig kulturforvaltning har gått til stiftelser og forsøker å utøve en mer progressiv kulturpolitikk fra private fond, men handlingsrommet deres er begrenset og fragmentert.

Mens den offentlig støttede kulturen er strammet inn og kneblet, er kunsten i undergrunnen modigere. Vitale små arenaer dukker opp på dugnadsbasis, med lite kapital og høy grad av frivillig innsats. Kunstnerdrevne visningssteder, kollektiv og små festivaler blåser liv i alternative historiefortellinger og framtidsbilder, ofte med referanser til både lokal historie og globale bevegelser. Virksomheter som har klart å mobilisere privat kapital til progressive og framoverskuende initiativer, arbeider for å bevare en mangfoldig samtidskultur og kjemper for retten til å fortolke kulturarven på nye, inkluderende måter – i strid med den snevre definisjonen som ligger til grunn for den nye kulturloven.

Folkekultur i nye avarter florerer. Bunader utsmykket med logoen til nasjonale og internasjonale konserter stilisert på sølvsmykker eller kvasi-tradisjonelle broderier har blitt en farsott. Tradisjonelle symboler og mønstre brukes både i fullt alvor, som etnonasjonalistisk markering, og som en ironisk gest. Ytringsklimaet i samfunnet er hardt. Det ligger en blanding av likegyldighet og opprør i luften, og minoriteter blir rutinemessig mistenkeliggjort og utsatt for hets. Innsnevringen av norsk kultur fra offentlig hold har bidratt til at mange kunnskaps- og kulturarbeidere er blitt radikalisert. I praksis er det ikke lenger gitt hvem som er «majoritet» og hvem som er «minoritet» – de vesentlige skillelinjene går mellom de som forsvarer en åpen, kompleks forståelse av kultur og historie, og de som vil redusere den til et lukket nasjonalt narrativ.

I dette landskapet tar et kulturpolitisk motapparat form: folkefinansierte kulturfond, som nå teller over flere titalls tusen medlemmer, tar mål av seg til å skape et mer mangfoldig kulturliv, både lokalt og nasjonalt. De støtter kunstnere og initiativer som forsøker å holde fast på idealet om kulturen som en arena for frie ytringer. Enkelte aktivister, kunstnere og organisasjoner jobber bevisst med nyskapende arkivarbeid som løfter fram glemte historier, minoritetsfortellinger og tidligere tiders motstand mot undertrykkende politikk. De eksperimenterer med nye former for lokalt eierskap til kulturhus, bibliotek og visningssteder, der fysiske møteplasser fungerer som rom for kritisk samtale og gruppeoverskridende solidaritet. Noen mener å ha dratt lærdom av det siste tiårets samfunnsutvikling og forsøker å gi rom til politisk mangfold i kunsten lokalt: De ser dette som en forutsetning for at ideen om kulturelt demokrati igjen skal kunne vinne fram.

I spennet mellom den offisielle nasjonale politikken og slike selvorganiserte motinitiativer utkjempes en kamp, hovedsakelig på lokalt og regionalt plan, om hva «mangfold» skal bety: Om det skal være et kontrollert innslag i en snever nasjonsfortelling, eller et reelt mangfold av stemmer, erfaringer og framtidsbilder som kan bringe en demokratisk infrastruktur tilbake.